

Kohtulahendite kogumik

EUROOPA KOHTU OTSUS (esimene koda)

11. november 2021*

Eelotsusetaotlus – Õiguslane koostöö kriminaalasjades – Direktiiv 2014/41/EL – Otsus, mis käsitleb Euroopa uurimismäärust kriminaalasjades – Artikkel 14 – Õiguskaitsevahendid – Euroopa Liidu põhiõiguste harta – Artikkel 47 – Õiguskaitsevahendite puudumine taotlevas liikmesriigis – Otsus, millega määratakse läbiotsimine, äravõtmine ja tunnistaja ülekuulamine videokonverentsi teel

Kohtuasjas C-852/19,

mille ese on ELTL artikli 267 alusel Spetsializiran nakazatelen sadi (kriminaalasjade erikohus, Bulgaaria) 7. novembri 2019. aasta otsusega esitatud eelotsusetaotlus, mis saabus Euroopa Kohtusse 21. novembril 2019, kriminaalasjas järgmise isiku suhtes:

Ivan Gavanozov,

EUROOPA KOHUS (esimene koda),

koosseisus: Euroopa Kohtu asepresident L. Bay Larsen (ettekandja) esimese koja presidendi ülesannetes, kohtunikud J.-C. Bonichot ja M. Safjan,

kohtujurist: M. Bobek,

kohtusekretär: A. Calot Escobar,

arvestades kirjalikku menetlust,

arvestades seisukohti, mille esitasid:

- Tšehhi valitsus, esindajad: M. Smolek, J. Vlácil ja T. Machovičová,
 - Prantsuse valitsus, esindajad: E. de Moustier, A. Daniel ja N. Vincent,
 - Itaalia valitsus, esindaja: G. Palmieri, keda abistas *avvocato dello Stato* A. Giordano,
 - Austria valitsus, esindajad: A. Posch, J. Schmoll ja C. Leeb,
 - Euroopa Komisjon, esindajad: I. Zaloguín ja R. Troosters, hiljem I. Zaloguín ja M. Wasmeier,
- olles 29. aprilli 2021. aasta kohtuistungil ära kuulanud kohtujuristi ettepaneku,

* Kohtumenetluse keel: bulgaaria.

on teinud järgmise

otsuse

- 1 Eelotsusetaotlus puudutab Euroopa Parlamendi ja nõukogu 3. aprilli 2014. aasta direktiivi 2014/41/EL, mis käsitleb Euroopa uurimismäärust kriminaalajades (ELT 2014, L 130, lk 1), artikli 1 lõike 4 ja artikli 14 lõigete 1–4 ning Euroopa Liidu põhiõiguste harta (edaspidi „harta“) artiklite 7 ja 47 tõlgendamist.
- 2 Taotlus on esitatud Ivan Gavanzovi suhtes alustatud kriminaalmenetluses, kus teda süüdistatakse kuritegeliku ühenduse juhtimises ja maksualaste süütegude toimepanemises.

Õiguslik raamistik

Direktiiv 2014/41

- 3 Direktiivi 2014/41 põhjendused 2, 6, 18, 19 ja 22 on sõnastatud järgmiselt:

„(2) Euroopa Liidu toimimise lepingu (ELi toimimise leping) artikli 82 lõike 1 kohaselt põhineb kriminaalajades tehtav õiguslane koostöö liidus kohtuotsuste ja õigusasutuste otsuste vastastikuse tunnustamise põhimõttel, mida on liidus alates 15.–16. oktoobril 1999 Tampere toimunud Euroopa Ülemkogu kohtumisest alates nimetatud kriminaalajades tehtava õiguslase koostöö nurgakiviks.

[...]

(6) Euroopa Ülemkogul 10.–11. detsembril 2009 vastu võetud Stockholmi programmis leidis Euroopa Ülemkogu, et jätkata tuleks kõikehõlmava süsteemi loomist, mille abil saadakse tõendeid piiriülese mõõtmega kohtuasjades ning mis tugineb vastastikuse tunnustamise põhimõttele. Euroopa Ülemkogu märkis, et kõnealuses valdkonnas moodustavad olemasolevad vahendid killustatud süsteemi ja vaja on uut lähenemisviisi, mis põhineb vastastikuse tunnustamise põhimõttel, kuid võtab samuti arvesse vastastikuse õigusabi traditsioonilise süsteemi paindlikkust. Seetõttu kutsus Euroopa Ülemkogu üles looma tervikliku süsteemi, millega kõnealuses valdkonnas asendatakse kõik kehtivad õigusaktid, sealhulgas raamotsus 2008/978/JSK, mis hõlmaks võimalikult suurel määral igat liiki tõendeid, sisaldaks täitmise tähtaegu ja piiraks võimalikult suurel määral keeldumise aluseid.

[...]

(18) Sarnaselt teistele vastastikust tunnustamist käsitlevatele õigusaktidele, ei mõjuta ka käesolev direktiiv kohustust austada põhiõigusi ja õiguse üldpõhimõtteid, mis on kinnistatud Euroopa Liidu lepingu (ELi leping) artiklis 6 ja [Euroopa Liidu põhiõiguste hartas]. Selle selgitamiseks on teksti lisatud erisäte.

(19) Vabadusel, turvalisusel ja õigusel rajaneva ala loomine liidus põhineb vastastikusel usaldusel ja eeldusel, et teised liikmesriigid järgivad liidu õigust, austades eelkõige põhiõigusi. Seda eeldust saab aga vaidlustada. Kui on põhjendatud kahtlus, et Euroopa uurimismääruses märgitud uurimistoimingu tegemise tulemusel rikutakse asjaomase isiku põhiõigusi ning täitjariik ei järgi oma kohustusi kaitsta hartas tunnustatud põhiõigusi, tuleks Euroopa uurimismääruse täitmisest keelduda.

[...]

(22) Euroopa uurimismääruse vastu kasutatavad õiguskaitsevahendid peaksid olema vähemalt samaväärsed nendega, mida saab kasutada riigisisises asjas asjaomase uurimistoimingu puhul. Liikmesriigid peaksid kooskõlas oma siseriikliku õigusega tagama nende õiguskaitsevahendite kasutatavuse, muu hulgas teavitama kõiki huvitatud isikuid õigel ajal õiguskaitsevahendite kasutamise võimalustest ja viisidest. Juhtudel, kui huvitatud isik vaidlustab Euroopa uurimismääruse täitjariigis seoses Euroopa uurimismääruse sisuliste põhjendustega, on soovitatav edastada taotlevale asutusele või ametiisikule teavet kõnealuse vaidlustamise kohta ning teavitada sellest huvitatud isikut.“

4 Selle direktiivi artikkel 1 sätestab:

„1. Euroopa uurimismäärus on liikmesriigi („taotlev riik“) õigusasutuse tehtud või kinnitatud otsus ühe või mitme konkreetse uurimistoimingu tegemiseks teises liikmesriigis („täitjariik“) eesmärgiga hankida tõendeid käesoleva direktiivi kohaselt.

[...]

2. Liikmesriigid täidavad Euroopa uurimismäärust vastastikuse tunnustamise põhimõtte alusel ja vastavalt käesolevale direktiivile.

[...]

4. Käesoleva direktiiviga ei muudeta kohustust austada põhiõigusi ja õiguse üldpõhimõtteid, mis on kinnistatud ELi lepingu artiklis 6, sealhulgas selliste isikute õigust kaitsele, kelle suhtes on algatatud kriminaalmenetlus, ega muudeta õigusasutustele sellega seoses pandud kohustusi.“

5 Direktiivi artikkel 4 näeb ette:

„Euroopa uurimismääruse võib koostada

a) kriminaalmenetluses, mida õigusasutus kuriteo suhtes toimetab taotleva riigi õiguse kohaselt või mida õigusasutus võib alustada;

[...].“

6 Direktiivi artikli 6 lõige 1 sätestab:

„Taotlev asutus või ametiisik võib Euroopa uurimismääruse koostada üksnes juhul, kui ta on veendunud, et täidetud on järgmised tingimused:

- a) Euroopa uurimismääruse koostamine on artiklis 4 osutatud menetluse puhul vajalik ja sellega proportsionaalne, võttes arvesse kahtlustatava ja süüdistatava õigusi; ning
- b) Euroopa uurimismääruses märgitud uurimistoimingu(te) tegemist oleks saanud taotleda samadel tingimustel sarnases riigisiseses asjas.“

7 Direktiivi 2014/41 artikli 9 lõige 1 sätestab:

„Määrust täitev asutus või ametiisik tunnustab kooskõlas käesoleva direktiiviga edastatud Euroopa uurimismäärust ilma täiendavate formaalsusteta ja tagab selle täitmise samal viisil ja sama korra kohaselt nagu siis, kui asjaomast uurimistoimingut oleks taotlenud täitjariigi asutus või ametiisik, välja arvatud juhul, kui määrust täitev asutus või ametiisik otsustab tugineda ühele käesolevas direktiivis osutatud Euroopa uurimismääruse mittetunnustamise või edasilükkamise alustest.“

8 Direktiivi artikli 11 lõige 1 on sõnastatud järgmiselt:

„Ilma et see piiraks artikli 1 lõike 4 kohaldamist, võib Euroopa uurimismääruse tunnustamisest või täitmisest täitjariigis keelduda, kui

[...]

- f) on põhjendatult alust arvata, et Euroopa uurimismääruses märgitud uurimistoimingu tegemine oleks vastuolus ELi lepingu artiklist 6 ja hartast tulenevate täitjariigi kohustustega;

[...].“

9 Direktiivi artikkel 14 sätestab:

„1. Liikmesriigid tagavad, et Euroopa uurimismääruses märgitud uurimistoimingute suhtes kohaldatakse õiguskaitsevahendeid, mis on samaväärsed õiguskaitsevahenditega, mida kasutatakse sarnases riigisiseses asjas.

2. Euroopa uurimismääruse koostamise sisulisi põhjusi võib vaidlustada üksnes taotleva riigi kohtus, ilma et see piiraks põhiõiguste tagamist täitjariigis.

3. Kui see ei kahjusta artikli 19 lõikes 1 sätestatud uurimise konfidentsiaalsust, võtavad taotlev asutus või ametiisik ja määrust täitev asutus või ametiisik sobivad meetmed tagamaks, et antakse teavet võimaluse kohta kasutada riigisiseses õiguses ette nähtud õiguskaitsevahendeid niipea, kui need muutuvad kohaldatavaks, ja õigeaegselt, et õiguskaitsevahendeid oleks tegelikult võimalik kasutada.

4. Liikmesriigid tagavad, et õiguskaitsevahendite kasutamiseks ettenähtud tähtajad on samad nendega, mis on ette nähtud sarnases riigisiseses asjas, ning et tähtaegu kohaldatakse viisil, mis tagab asjaomastele isikutele võimaluse õiguskaitsevahendeid tegelikult kasutada.

[...].“

10 Sama direktiivi artikkel 24 näeb ette:

„1. Kui isik asub täitjariigi territooriumil ja taotleva riigi pädevad asutused või ametiisikud peavad ta tunnistajana või eksperdina üle kuulama, võib taotleva asutus või ametiisik koostada Euroopa uurimismääruse tunnistaja või eksperdi ülekuulamiseks videokonverentsi või muude audiovisuaalsete edastamisvahendite abil kooskõlas lõigetega 5–7.

[...]

7. Iga liikmesriik võtab vajalikke meetmeid, et tagada oma riigisisese õiguse kohaldamine samal viisil nagu seda kohaldatakse siis, kui ülekuulamine toimuks riigisiseses menetluses, juhul kui isik kuulatakse käesoleva artikli kohaselt üle tema territooriumil ja isik keeldub ütluste andmisest, kui tal on kohustus ütlusi anda, või kui ta annab valeütlusi.“

Bulgaaria õigus

11 Kriminaalmenetluse seadustiku (nakazatelno protsesualen kodeks, DV nr 86, 28.10.2005) põhikohtuasjas kohaldatavas redaktsiooni (edaspidi „NPK“) artikli 107 lõige 2 sätestab:

„Kui see on vajalik objektiivse tõe väljaselgitamiseks, teeb kohus poolte taotlusel ja omal algatusel menetlustoiminguid.“

12 NPK artikkel 117 näeb ette:

„Tunnistaja ütluste põhjal saab tuvastada kõik tunnistajale teatavaks saanud asjaolud, mis võivad aidata välja selgitada objektiivset tõde.“

13 NPK artikli 161 lõige 3 on sõnastatud järgmiselt:

„Kohtumenetluses teostatakse läbiotsimine ja äravõtmine asja menetleva kohtu otsuse või määruse alusel.“

14 NPK artikli 341 lõige 3 näeb ette:

„Kõik muud määrused ja ettekirjutused ei allu apellatsioonikohtu kontrollile väljaspool kohtuotsuse kontrolli.“

15 Euroopa uurimismääruse seaduse (zakon za evropeyskata zapoved za razsledvane, DV nr 16, 20.2.2018) artikli 6 lõige 1 näeb ette:

„Artikli 5 lõike 1 kohaselt pädev asutus koostab pärast konkreetse juhtumi hindamist Euroopa uurimismääruse, eeldusel et täidetud on järgmised tingimused:

1. Euroopa uurimismääruse tegemine on kriminaalmenetluse eesmärki arvestades vajalik ja proportsionaalne; seejuures võetakse arvesse kahtlustava või süüdistatava õigusi;

2. Uurimis- ja muud menetlustoiminguid, mille tegemiseks Euroopa uurimismäärus koostatakse, saaks samasuguses asjas samadel tingimustel teha Bulgaaria õiguse alusel.“

Põhikohtuasi ja eelotsuse küsimused

- 16 I. Gavanozovi suhtes viiakse Bulgaarias läbi kriminaalmenetlust seoses tema kuulumisega maksualaste süütegude toimepanemiseks loodud kuritegelikku ühendusse.
- 17 Eelkõige kahtlustatakse teda selles, et ta on importinud variühingute vahendusel Bulgaariasse teistest liikmesriikidest pärit suhkrut, lastes seda endale tarnida muu hulgas Tšehhi Vabariigis asuvalt äriühingult, mida esindab Y, ning müünud suhkrut seejärel Bulgaaria turul ilma käibemaksu tasumata ja arvestamata, esitades selleks ebaõigeid dokumente, mille kohaselt eksporditi see suhkur Rumeeniasse.
- 18 Nendel asjaoludel otsustas Spetsializiran nakazatelen sad (kriminaalasjade erikohus, Bulgaaria) 11. mail 2017, et tuleb koostada Euroopa uurimismäärus, et Tšehhi asutused teostaksid läbiotsimise ja äravõtmise nii Tšehhi Vabariigis asuva äriühingu ruumides kui ka Y elukohas ning korraldaksid Y tunnistajana ülekuulamise videokonverentsi teel.
- 19 Pärast selle otsuse tegemist ja viidates raskustele direktiivi 2014/41 A lisas esitatud vormi J osa „Õiguskaitsevahendid“ täitmisel, palus see kohus Euroopa Kohtult selgitust selle direktiivi mitme sätte tõlgendamise kohta.
- 20 Arvestades muu hulgas vastust, mille see kohus oli Euroopa Kohtu teabepäringule andnud, otsustas Euroopa Kohus 24. oktoobri 2019. aasta kohtuotsuse Gavanozov (C-324/17, EU:C:2019:892) punktis 38, et direktiivi 2014/41 artikli 5 lõiget 1 tuleb koostoimes selle direktiivi A lisas esitatud vormi J osaga tõlgendada nii, et liikmesriigi õigusasutus ei pea Euroopa uurimismääruse koostamisel kirjeldama vormi nimetatud osas õiguskaitsevahendeid, mis on tema liikmesriigis vajaduse korral ette nähtud sellise uurimismääruse tegemise peale.
- 21 Spetsializiran nakazatelen sad (kriminaalasjade erikohus) märgib oma eelotsusetaotluses, et Bulgaaria õiguses ei ole ette nähtud ühtegi õiguskaitsevahendit ei selliste määruste vaidlustamiseks, millega määratakse läbiotsimine ja äravõtmine või tunnistajate ülekuulamise korraldamine, ega Euroopa uurimismääruse vaidlustamiseks.
- 22 Selles kontekstis on eelotsusetaotluse esitanud kohtul tekkinud küsimus, kas Bulgaaria õigus on vastuolus liidu õigusega ja kas ta võib sellisel juhul koostada Euroopa uurimismääruse selliste uurimistoimingute tegemiseks.
- 23 Neil asjaoludel otsustas Spetsializiran nakazatelen sad (kriminaalasjade erikohus) menetluse peatada ja esitada Euroopa Kohtule järgmised eelotsuse küsimused:
 - „1. Kas riigisisese õigusnormid, mis ei näe ette õiguskaitsevahendeid, mida kasutades saaks vaidlustada Euroopa uurimismäärust, mille ese on läbiotsimise teostamine elu- ja äriruumides ning teatavate esemete äravõtmine ja tunnistaja ülekuulamine, on kooskõlas direktiivi 2014/41 artikli 14 lõigetega 1–4, artikli 1 lõikega 4 ning põhjendustega 18 ja 22, samuti harta artiklitega 47 ja 7 koosmõjus [Roomas 4. novembril 1950 allkirjastatud Euroopa inimõiguste ja põhivabaduste kaitse konventsiooni (edaspidi „EIÕK“) artiklitega 13 ja 8?
 2. Kas sellises olukorras saab Euroopa uurimismäärust teha?“

Eelotsuse küsimuste analüüs

Esimene küsimus

- 24 Esimese küsimusega soovib eelotsusetaotluse esitanud kohus sisuliselt teada, kas direktiivi 2014/41 artikli 1 lõiget 4 ja artikli 14 lõikeid 1–4, arvestades selle direktiivi põhjendusi 18 ja 22, ning harta artikleid 7 ja 47 koostoimes EIÕK artiklitega 8 ja 13 tuleb tõlgendada nii, et nendega on vastuolus sellised Euroopa uurimismääruse teinud taotleva liikmesriigi õigusnormid, mis ei näe ette mingeid õiguskaitsevahendeid, mida kasutades saaks vaidlustada Euroopa uurimismäärust, mille ese on läbiotsimise ja äravõtmise teostamine ning videokonverentsi teel tunnistaja ülekuulamise korraldamine.
- 25 Direktiivi 2014/41 artikli 14 lõike 1 kohaselt tagavad liikmesriigid, et Euroopa uurimismääruses märgitud uurimistoimingute suhtes kohaldatakse õiguskaitsevahendeid, mis on samaväärsed õiguskaitsevahenditega, mida kasutatakse sarnases riigisiseses asjas.
- 26 Kuigi see säte näeb koostoimes selle direktiivi põhjendusega 22 ette liikmesriikide üldise kohustuse tagada, et Euroopa uurimismääruses märgitud uurimistoimingute suhtes kohaldatakse õiguskaitsevahendeid, mis on vähemalt samaväärsed õiguskaitsevahenditega, mida kasutatakse sarnases riigisiseses asjas (vt selle kohta 8. detsembri 2020. aasta kohtuotsus Staatsanwaltschaft Wien (võltsitud maksekorraldused), C-584/19, EU:C:2020:1002, punkt 60), ei nõua see, et liikmesriigid näeksid ette täiendavaid õiguskaitsevahendeid võrreldes nendega, mis on olemas sarnases riigisiseses menetluses.
- 27 Sellist nõuet ei tulene ka nimetatud direktiivi artikli 14 lõike 2 sõnastusest, milles on üksnes täpsustatud, et Euroopa uurimismääruse koostamise sisulisi põhjusi võib vaidlustada üksnes taotleva riigi kohtus.
- 28 Samas tuleb märkida, et kui liikmesriigid rakendavad liidu õigust, peavad nad tagama, et järgitaks harta artikli 47 esimeses lõigus tagatud õigust tõhusale õiguskaitsevahendile, mis kinnitab tõhusa kohtuliku kaitse põhimõtet (15. aprilli 2021. aasta kohtuotsus État belge (üleandmisotsusest hilisemad asjaolud), C-194/19, EU:C:2021:270, punkt 43 ja seal viidatud kohtupraktika).
- 29 Kuna Euroopa uurimismääruse tegemise ja täitmise menetlus on reguleeritud direktiiviga 2014/41, kujutab see endast liidu õiguse sellist rakendamist harta artikli 51 lõike 1 tähenduses, mis toob kaasa harta artikli 47 kohaldatavuse (vt analoogia alusel 16. mai 2017. kohtuotsus Berlioz Investment Fund, C-682/15, EU:C:2017:373, punkt 50 ja seal viidatud kohtupraktika).
- 30 Viimati nimetatud artikli esimene lõik sätestab, et igapähele, kelle liidu õigusega tagatud õigusi või vabadusi rikutakse, on selles artiklis kehtestatud tingimuste kohaselt õigus tõhusale õiguskaitsevahendile kohtus.
- 31 Mis puudutab esiteks Euroopa uurimismääruse koostamist läbiotsimise ja äravõtmise korraldamiseks, siis tuleb märkida, et sellised meetmed kujutavad endast harta artikliga 7 tagatud igapähele õiguse sellele, et austataks tema era- ja perekonnaelu, kodu ja edastatavate sõnumite saladust, piiramist. Lisaks võib äravõtmine rikkuda harta artikli 17 lõiget 1, mis annab igapähele õiguse vallata, kasutada, käsutada ja parandada oma seaduslikul teel saadud omandit.

- 32 Igale isikule, kes soovib tugineda kaitsele, mille need sätted talle annavad Euroopa uurimismäärusega seotud menetluses, mille ese on läbiotsimise ja äravõtmise teostamine, tuleb seega tagada harta artikliga 47 antud õigus tõhusale õiguskaitsevahendile.
- 33 See õigus eeldab tingimata, et nende isikute käsutuses, keda sellised uurimistoimingud puudutavad, on sobivad õiguskaitsevahendid, mis võimaldavad neil ühelt poolt vaidlustada nende toimingute õiguspärasuse ja vajalikkuse ning teiselt poolt taotleda kohast heastamist, kui need toimingud on määratud või tehtud ebaseaduslikult. Liikmesriigid peavad oma riigisisises õiguskorras ette nägema selleks vajalikud õiguskaitsevahendid.
- 34 Harta artikli 47 selline tõlgendus vastab ka EIÕK artikli 13 tõlgendusele, mida EIK on oma praktikas järginud. Euroopa Inimõiguste Kohtu praktikast tuleneb nimelt, et viimati nimetatud sätte kohaselt, mis sisuliselt vastab harta artikli 47 esimesele lõigule, peab isikutel, keda läbiotsimine ja äravõtmine puudutab, olema võimalik ette nähtud menetluses vaidlustada toimunud läbiotsimiste ja äravõtmiste õiguspärasus ning saavutada kohane heastamine, kui need toimingud on määratud või tehtud ebaseaduslikult (vt selle kohta EIK 22. mai 2008. aasta otsus *Stefanov vs. Bulgaaria*, CE:ECHR:2008:0522JUD006575501, punkt 59; EIK 31. märtsi 2016. aasta otsus *Stoyanov jt vs. Bulgaaria*, CE:ECHR:2016:0331JUD005538810, punktid 152–154, ning EIK 19. jaanuari 2017. aasta kohtuotsus *Posevini vs. Bulgaaria*, CE:ECHR:2017:0119JUD006363814, punktid 84–86).
- 35 Lisaks tähendab puudutatud isiku õigus vaidlustada nende toimingute õiguspärasust ja vajalikkust, et sellel isikul peab olema võimalik esitada kaebus Euroopa uurimismääruse peale, millega nähakse ette nende toimingute tegemine.
- 36 Sellega seoses tuleb märkida, et direktiivi 2014/41 artikli 1 lõikes 1 on Euroopa uurimismäärus määratletud kui liikmesriigi õigusasutuse tehtud või kinnitatud otsus ühe või mitme konkreetse uurimistoimingu tegemiseks teises liikmesriigis eesmärgiga hankida tõendeid selle direktiivi kohaselt.
- 37 Nimetatud direktiivi artikli 1 lõike 2 kohaselt täidavad liikmesriigid Euroopa uurimismäärust vastastikuse tunnustamise põhimõtte alusel ja vastavalt selle direktiivi sätetele.
- 38 Direktiivi 2014/41 artikli 9 lõikest 1 tuleneb ka, et määrust täitev asutus või ametiisik tunnustab kooskõlas selle direktiiviga edastatud Euroopa uurimismäärust ilma täiendavate formaalsusteta ja tagab selle täitmise samal viisil ja sama korra kohaselt nagu siis, kui asjaomast uurimistoimingut oleks taotlenud täitva liikmesriigi asutus või ametiisik, välja arvatud juhul, kui määrust täitev asutus või ametiisik otsustab tugineda ühele selles direktiivis osutatud Euroopa uurimismääruse mittetunnustamise või täitmata jätmise või edasilükkamise alustest.
- 39 Eeltoodust tuleneb, et Euroopa uurimismäärusega seotud menetluse raames määrab uurimistoimingud taotleva liikmesriigi pädev asutus ja neid toiminguid teevad täitva liikmesriigi pädevad asutused, kes on põhimõtteliselt kohustatud tunnustama direktiivi 2014/41 kohaselt edastatud Euroopa uurimismäärust ilma täiendavate formaalsusteta.
- 40 Lisaks võib direktiivi 2014/41 artikli 14 lõike 2 kohaselt Euroopa uurimismääruse koostamise sisulisi põhjusi vaidlustada üksnes taotleva liikmesriigi kohtus.

- 41 Järelikult peab nimetatud liikmesriik selleks, et isikud, keda puudutab selle liikmesriigi õigusasutuse tehtud või kinnitatud Euroopa uurimismäärus, mille ese on läbiotsimise ja äravõtmise teostamine, saaksid tõhusalt teostada oma harta artikliga 47 tagatud õigust, hoolitsema selle eest, et nendel isikutel oleks võimalik esitada kaebus sama liikmesriigi kohtule, mis võimaldab neil vaidlustada selle määruse vajalikkuse ja õiguspärasuse seoses vähemalt selle Euroopa uurimismääruse tegemise sisuliste põhjustega.
- 42 Teiseks, mis puudutab sellise Euroopa uurimismääruse tegemist, mille ese on tunnistaja ülekuulamise korraldamine videokonverentsi teel, siis tuleb märkida, et direktiivi 2014/41 artikli 24 lõige 1 näeb ette, et kui isik asub täitva liikmesriigi territooriumil ja taotleva liikmesriigi pädevad asutused või ametiisikud peavad ta tunnistajana või eksperdina üle kuulama, võib taotlev asutus või ametiisik koostada Euroopa uurimismääruse tunnistaja või eksperdi ülekuulamiseks videokonverentsi või muude audiovisuaalsete edastamisvahendite abil kooskõlas selle artikli 24 lõigetega 5–7.
- 43 Direktiivi artikli 24 lõige 7 täpsustab, et iga liikmesriik võtab vajalikke meetmeid, et tagada oma riigisisese õiguse kohaldamine samal viisil nagu seda kohaldatakse siis, kui isiku ülekuulamine toimiks riigisiseses menetluses, juhul kui see isik kuulatakse selle artikli kohaselt üle tema territooriumil ja isik keeldub ütluste andmisest, kui tal on kohustus ütlusi anda, või kui ta annab valeütlusi.
- 44 Sellest järeldeb, et keeldumisega anda sellise Euroopa uurimismääruse täitmisel, mille ese on videokonverentsi teel tunnistaja ülekuulamise korraldamine, ütlusi, võivad kaasneda puudutatud isikule märkimisväärsed tagajärjed vastavalt täitva liikmesriigi õiguses selle kohta ette nähtud õigusnormidele. Eelkõige võib see isik olla sunnitud ülekuulamisele ilmuma ja teda võidakse kohustada sellega seoses esitatud küsimustele vastama, vastasel juhul määratakse talle karistus.
- 45 Väljakujunenud kohtupraktika kohaselt on aga füüsiliste ja juriidiliste isikute kaitse avaliku võimu meelevaldsete või ebaproportsionaalsete sekkumiste vastu erasfääris liidu õiguse üldpõhimõte (16. mai 2017. aasta kohtuotsus *Berlioz Investment Fund*, C-682/15, EU:C:2017:373, punkt 51 ja seal viidatud kohtupraktika).
- 46 Euroopa Kohus täpsustas, et iga isik saab, tuginedes sellele kaitsele kui liidu õigusega tagatud õigusele harta artikli 47 esimese lõigu tähenduses, vaidlustada sellist tema huve kahjustavat akti nagu teabe väljastamiseks kohustamine või sanktsiooni määramine selle kohustuse täitmata jätmise eest (vt selle kohta 6. oktoobri 2020. aasta kohtuotsus *État luxembourgeois* (õigus esitada kaebus maksuteabe taotluse peale) (C-245/19 ja C-246/19, EU:C:2020:795, punkt 58 ja seal viidatud kohtupraktika).
- 47 Seetõttu tuleb asuda seisukohale, et sellise Euroopa uurimismääruse täitmine, mille ese on tunnistaja ülekuulamise korraldamine videokonverentsi teel, võib puudutatud isikut kahjustada ning et tal peab seega olema võimalus esitada selle määruse peale kaebus vastavalt harta artiklile 47.
- 48 Täitva liikmesriigi kohtutel ei ole aga direktiivi 2014/41 artikli 14 lõike 2 kohaselt pädevust vaadata läbi sellise Euroopa uurimismääruse sisulisi põhjusi, millega nähakse ette tunnistaja ülekuulamise korraldamine videokonverentsi teel.

- 49 Sellest järeldub, et taotlev liikmesriik peab tagama, et iga isik, kellele on pandud kohustus ilmuda tunnistajana ülekuulamisele või vastata küsimustele, mis talle sellise ülekuulamise käigus Euroopa uurimismääruse täitmise raames esitati, saab esitada kaebuse selle liikmesriigi kohtule, mis võimaldab tal vähemalt vaidlustada sellise Euroopa uurimismääruse aluseks olevad sisulised põhjused.
- 50 Eelnimetatud kaalutlusi arvestades tuleb esimesele küsimusele vastata, et direktiivi 2014/41 artiklit 14 tuleb koostoimes selle direktiivi artikli 24 lõikega 7 ja harta artikliga 47 tõlgendada nii, et sellega on vastuolus sellised Euroopa uurimismääruse teinud taotleva liikmesriigi õigusnormid, mis ei näe ette mingeid õiguskaitsevahendeid, mida kasutades saaks vaidlustada Euroopa uurimismäärust, mille ese on läbiotsimise ja äravõtmise teostamine ning videokonverentsi teel tunnistaja ülekuulamise korraldamine.

Teine küsimus

- 51 Teise küsimusega soovib eelotsusetaotluse esitanud kohus sisuliselt teada, kas direktiivi 2014/41 artikli 1 lõiget 4 ja artikli 14 lõikeid 1–4, arvestades selle direktiivi põhjendusi 18 ja 22, ning harta artikleid 7 ja 47 koostoimes EIÕK artiklitega 8 ja 13 tuleb tõlgendada nii, et need keelavad liikmesriigi pädeval asutusel teha Euroopa uurimismäärust, mille ese on läbiotsimise ja äravõtmise teostamine ning videokonverentsi teel tunnistaja ülekuulamise korraldamine, kui selle liikmesriigi õigusnormid ei näe ette mingeid õiguskaitsevahendeid, mida kasutades saaks sellise Euroopa uurimismääruse vaidlustada.
- 52 Direktiivi 2014/41 artikli 6 lõige 1 seab Euroopa uurimismääruse koostamise tingimuseks kahe tingimuse täitmise. Ühelt poolt peab Euroopa uurimismääruse koostamine olema selle direktiivi artiklis 4 osutatud menetluse puhul vajalik ja sellega proportsionaalne, võttes arvesse kahtlustatava või süüdistatava õigusi. Teiselt poolt peab Euroopa uurimismääruses märgitud uurimistoimingute tegemist olema võimalik taotleda samadel tingimustel sarnases riigisisises asjas.
- 53 Selles sättes ei ole küll mainitud, et Euroopa uurimismääruse koostamisel võetakse peale kahtlustatava või süüdistatava arvesse teiste selliste isikute õigusi, keda selles määruses nimetatud uurimistoimingud puudutavad.
- 54 Samas tuleb meenutada, et eelkõige direktiivi põhjendustest 2, 6 ja 19 tuleneb, et Euroopa uurimismäärus on ELTL artikli 82 lõikes 1 silmas peetud kriminaalasjades tehtava õiguslase koostöö vahend, mis põhineb kohtuotsuste ja õigusasutuste otsuste vastastikuse tunnustamise põhimõttel. See põhimõte, mis on kriminaalasjades tehtava õiguslase koostöö „nurgakivi“, põhineb omakorda vastastikusel usaldusel ja ümberlükataval eeldusel, et teised liikmesriigid järgivad liidu õigust, austades eelkõige põhiõigusi (vt selle kohta 8. detsembri 2020. aasta kohtuotsus Staatsanwaltschaft Wien (võltsitud maksekorraldused) (C-584/19, EU:C:2020:1002, punkt 40).
- 55 Euroopa uurimismäärusega seotud menetluses on nende õiguste tagamine esmajärjekorras taotleva liikmesriigi ülesanne ning temalt eeldatakse, et ta järgib liidu õigust ja eelkõige selles õiguses tunnustatud põhiõigusi (vt analoogia alusel 23. jaanuari 2018. aasta kohtuotsus Piotrowski, C-367/16, EU:C:2018:27, punkt 50).

- 56 Asjaolu, et taotlevas liikmesriigis on võimatu vaidlustada sellise Euroopa uurimismääruse vajalikkust ja õiguspärasust, mille ese on läbiotsimise ja äravõtmise teostamine ning videokonverentsi teel tunnistaja ülekuulamise korraldamine, seoses vähemalt selle määruse tegemise sisuliste põhjustega, kujutab endast siiski harta artiklis 47 sätestatud õiguse tõhusale õiguskaitsevahendile rikkumist, mis võib viia selleni, et vastastikune tunnustamine ei saa toimuda ja sellel liikmesriigil ei ole sellest abi.
- 57 Lisaks on oluline meenutada, et liikmesriigid on kohustatud eelkõige ELL artikli 4 lõike 3 esimeses lõigus sätestatud lojaalse koostöö põhimõtte kohaselt tagama liidu õiguse kohaldamise ja järgimise oma territooriumil ning võtma selleks kõik asjakohased üld- või erimeetmed, et tagada aluslepingutest või liidu institutsioonide õigusaktidest tulenevate kohustuste täitmine (vt selle kohta 6. märtsi 2018. aasta kohtuotsus Achmea, C-284/16, EU:C:2018:158, punkt 34 ja seal viidatud kohtupraktika).
- 58 Seega, arvestades eelkõige vastastikuse tunnustamise põhimõtte olulist rolli direktiiviga 2014/41 kehtestatud süsteemis, on taotleva liikmesriigi ülesanne luua tingimused, mille korral võib täitev asutus kooskõlas liidu õigusega tõhusalt osutada oma abi.
- 59 Lisaks, nagu nähtub käesoleva kohtuotsuse punktist 43, põhineb direktiiv 2014/41 Euroopa uurimismääruste täitmise põhimõttel. Selle artikli 11 lõike 1 punkt f lubab täitvatel asutustel sellest põhimõttest erandkorras pärast iga üksikjuhtumi eraldi hindamist kõrvale kalduda, kui on põhjendatult alust arvata, et Euroopa uurimismääruse täitmine oleks vastuolus põhiõigustega, mis on tagatud eelkõige hartaga. Kui aga taotlevas riigis ei ole ühtegi õiguskaitsevahendit, muutuks selle sätte kohaldamine süstemaatiliseks. Selline tagajärg oleks vastuolus nii direktiivi 2014/41 üldise ülesehitusega kui ka vastastikuse usalduse põhimõttega.
- 60 Seega, nagu märkis kohtujurist oma ettepaneku punktides 81–84, ei ole vastastikuse usalduse ja lojaalse koostöö põhimõtetega kooskõlas sellise Euroopa uurimismääruse tegemine, mille puhul on põhjendatult alust arvata, et selle täitmine toob kaasa harta artikli 47 rikkumise, ja mille täitmisest peab täitev liikmesriik seega keelduma vastavalt selle direktiivi artikli 11 lõike 1 punktile f.
- 61 Ent nagu nähtub esimese küsimuse analüüsist, võib sellise Euroopa uurimismääruse täitmine, mille ese on läbiotsimise ja äravõtmise teostamine ning videokonverentsi teel tunnistaja ülekuulamise korraldamine ning mille õiguspärasust ei saa taotleva liikmesriigi kohtus vaidlustada, kaasa tuua harta artikli 47 esimeses lõigus sätestatud õiguse tõhusale õiguskaitsevahendile rikkumise.
- 62 Kõiki eeltoodud kaalutlusi arvestades tuleb teisele küsimusele vastata, et direktiivi 2014/41 artiklit 6 koostoimes harta artikliga 47 ja ELL artikli 4 lõikega 3 tuleb tõlgendada nii, et see keelab liikmesriigi pädeval asutusel teha Euroopa uurimismäärust, mille ese on läbiotsimise ja äravõtmise teostamine ning videokonverentsi teel tunnistaja ülekuulamise korraldamine, kui selle liikmesriigi õigusnormid ei näe ette mingeid õiguskaitsevahendeid, mida kasutades saaks sellise Euroopa uurimismääruse vaidlustada.

Kohtukulud

- 63 Kuna põhikohtuasja poolte jaoks on käesolev menetlus eelotsusetaotluse esitanud kohtus pooleli oleva asja üks staadium, otsustab kohtukulude jaotuse liikmesriigi kohus. Euroopa Kohtule seisukohtade esitamise seotud kulud, välja arvatud poolte kohtukulud, ei hüvitata.

Esitatud põhjendustest lähtudes Euroopa Kohus (esimene koda) otsustab:

- 1. Euroopa Parlamendi ja nõukogu 3. aprilli 2014. aasta direktiivi 2014/41/EL, mis käsitleb Euroopa uurimismäärust kriminaalasjades, artiklit 14 tuleb koostoimes selle direktiivi artikli 24 lõikega 7 ja Euroopa Liidu põhiõiguste harta artikliga 47 tõlgendada nii, et sellega on vastuolus sellised Euroopa uurimismääruse teinud taotleva liikmesriigi õigusnormid, mis ei näe ette mingeid õiguskaitsevahendeid, mida kasutades saaks vaidlustada Euroopa uurimismäärust, mille ese on läbiotsimise ja äravõtmise teostamine ning videokonverentsi teel tunnistaja ülekuulamise korraldamine.**
- 2. Direktiivi 2014/41 artiklit 6 koostoimes Euroopa Liidu põhiõiguste harta artikliga 47 ja ELL artikli 4 lõikega 3 tuleb tõlgendada nii, et see keelab liikmesriigi pädeval asutusel teha Euroopa uurimismäärust, mille ese on läbiotsimise ja äravõtmise teostamine ning videokonverentsi teel tunnistaja ülekuulamise korraldamine, kui selle liikmesriigi õigusnormid ei näe ette mingeid õiguskaitsevahendeid, mida kasutades saaks sellise Euroopa uurimismääruse vaidlustada.**

Allkirjad